Berend T. Iván művének újszerűségét a fentieken túl — véleményünk szerint — az adja, hogy az ideológiák és még inkább a művészetek sajátos „történészi" megközelítését nyújtja. A korszakot tekintve és azzal összehasonlítva a könyv rövid nyersvázlatnak tekinthető, amelyhez kitűnően társíthatók a részkutatások, a speciális témákkal foglalkozó publikációk.

Napjaink eseményeinek vizsgálatához (lehetnek ezek művészetiek is) — történjenek azok Európában, a harmadik világban, vagy bárhol — ugyancsak hasznos segédkönyv Berend T. Iván munkája. Ez a kötet egyúttal történetírói munkásságában szintézisalkotást, új minőséget is jelent.

A könyv áttanulmányozása után érthetők meg igazán frappáns mottói, amelyek a történelem gyakran paradoxon, ugyanakkor dialektikus voltára mutatnak rá. A vizsgált terület históriáját hűen példázzák.

ILON GÁBOR

Szabó Miklós:

Csendes háború

(Zrínyi, 1984.)

Szabó Miklós könyve a fülszöveggel ellentétben nem kémtörténet, hanem egy magyar polgári politikus emlékirata, s mint ilyen, a magyar könyvtermésben egyedülálló: rendkívül izgalmas történelmi forrás.

Szabó Miklós 1942-ben a magyar ellenállás jobbszárnyán végzi konspiratív németellenes szervező tevékenységét, majd az ellenállás beépíti az újjáalakult Prónay-különítmény tisztikarába, amelyről szintén egyedülállóan izgalmas képet fest. A felszabadulás után előbb a Magyar Szabadság Párt tisztviselője, majd a kisgazdapárt propagandaosztályán dolgozik: ő szervezi meg a kisgazdák illegális fegyveres különítményét, s közben személyes ismeretségbe kerül Varga Bélával és Nagy Ferenccel, Péter Gáborral pedig egy letartóztatás alkalmával.

Éveket tölt a negyvenes évek végének Magyarországán illegalitásban, közben hiába próbál menedéket, segítséget szerezni Ausztriában és Jugoszláviában — Nagy Ferencék nem törődtek otthon maradt, illetve bajbajutott társaikkal — s ez Szabó kiábrándulásának meghatározó indító élménye.

Az ÁVH tőrbecsalja, s a hatóság foglyaként, hogy számtalan kis szövetségesét mentse, hatalmas összeesküvést hazudik vallatóinak. Változatos — öngyilkossági kísérlettel is tarkított — börtönévek után, kiszabadulása előtt lép az Államvédelmi Hatóság szolgálatába.

Nyugatra kerülve megkezdődik a nem veszélytelen játszma: beépülés az emigráció vezetésébe, kapcsolat a SZER-rel, az osztrák katonai hírszerzéssel. 1956. októberében Szabó kapcsolata megszakad a magyar központtal: lényegében önállóan tevékenykedő emigráns politikussá válik, egyedül vesz részt az új emigráció bonyolult belső harcaiban, megakadályozza az emigráció egységes szervezetbe való tömörülését, ellentétet teremt az Európa Tanács és az Egyesült Államok között... s 1957-ben megszerzi a legfontosabb emigráns kulcspozíciót. A fülszövegnek kétségtelenül igaza van: mindezt Szabó krimiszerű izgalmassággal írja le.

Csakhogy ennek a kriminek valóságos szereplői vannak, a modern magyar történelem legismertebb figurái: Nagy Ferenctől Rákosiig, Péter Gábortól Király Béláig, Kéthlytől Varga Béláig és Pfeiffer Zoltánig.

Szabó Miklós könyve páratlan dokumentum a magyar polgári pártok és a magyar emigráció differenciált, életszerű értékeléséhez.

NAGY PÉTER TIBOR

Veress D. Csaba:

Dunántúl hadi krónikája 1944—1945

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.)

Az eltelt időszakban egyre több tudományos igényességgel készült és a felszabadító harcokat tárgyaló kötet látott napvilágot. Ezzel együtt szaporodott azoknak a népszerűsítő műveknek a száma is, amelyek olvasmányosan igyekeztek hazánk felszabadítását, vagy annak egy-egy fontosabbnak vélt részletét bemutatni. Ez utóbbira tett kísérletet több-kevesebb sikerrel Veress D. Csaba is, amikor felszabadulásunk 32. évfordulójára jelentette meg „A BALATONI CSATA" Veszprém megye felszabadításának katonai története (1944. december 1—1945. március 30.) című könyvét. Erről a könyvről részletes bíráló ismertető jelent meg a SZÁZADOK 1978/3. számában. Úgy látjuk, hogy